

SAŽETAK

STAMBENA IZGRADNJA I KULTNA KRŠĆANSKA ZDANJA: NERIJEŠEN PROBLEM

Giuseppe CUSCITO

Ovom temom obrađuju se tri područja istraživanja:

- privatne građevine namijenjene kultovima i liturgijskim okupljanjima: slučaj *domus ecclesiae* u doba prije Konstantina Velikog;

- kultno zdanje nastalo na privatnom domusu ili u palatinskoj dvorani

- gradnja pastoralne namjene povezana s kulturnim mjestom

Ako izuzmemo slučaj Dura-Europosa, grada kojeg je s ciljem obrane Eufrata sagradio jedan od Aleksandrovih generala te kojeg su Parti uništili 265. godine, neodređeni su i malobrojni podatci, kao što je poznato, o takozvanim *domus ecclesiae*, prvobitnim prostorijama u kojima su se odvijali liturgijski sinaksisi. Istraživanja provedena u Rimu ispod nekih od naslovnih crkava (tituli) iznjedrila su ostatke javnih ili privatnih građevina i domusa iz III. stoljeća koja pouzdano imaju povijesni i arhitektonski značaj. Međutim, što se tiče različitih pokazatelja kojima bi se moglo utvrditi postojanje domusa *ecclesiae*, neujednačenost obrazaca između raznih skupina istraženih prostora ne dozvoljava da prepoznamo neki određeni ikonografski model, barem ne prije Konstantinovog razdoblja. Tako se čini da prvotni sklop iz IV. stoljeća, otkriven na dubini od četiri metra ispod romaničke bazilike San Clemente u Rimu, sadrži niz prostorija sa svodovima koje se nalaze na rimskoj koti na rubu male ulice te drugih prostorija na katu koje je, kao što je to i drugdje slučaj, teško povezati s pretpostavljenom kulturnom uporabom. Tako i što se tiče Poreča ne može se sa sigurnošću govoriti da je triklinij domusa iz sredine III. stoljeća imao u određenom razdoblju namjenu domusa *ecclesiae* vezano uz (biskupa) Maura koji se u jednom spornom epigrafu naziva *episcopus et confessor*.

Nedavno je predmetom rasprave postala i hipoteza prema kojoj su kulturna mjesta, duž zapadne obale Istre, nastala u istim onim rustičnim vilama (*villae rusticae*) koje su postale proizvodnim i stambenim središtima, međutim, danas se smatra kako su prostori s apsidama tih vila služili kao sale za susrete, tipično za kasnoantičke domuse. Isto se može ustvrditi i za takozvane dvorane za molitve (*oratori*) iz Akvileje.

Što se pak tiče gradnje povezane s kulturnim mjestom pastoralne namjene, ne nedostaju nam takvi primjeri i to u neposrednoj blizini, kao što je to slučaj u Akvileji gdje su istraživanja provedena 1972. godine iznjedrila temelje biskupskog dvora na sjevernom dijelu kvadriportika crkve iz razdoblja nakon Teodora Akvilejskog (sredina IV. stoljeća); u Concordiji, gdje su nedavna istraživanja otkrila navodni biskupski dvor ili *hospitium* za hodočasnike tik uz južnu stranu kvadriportika (IV. i V. stoljeće); u Gradu gdje su, južno od bazilike Svete Eufemije, iskopani temelji ranokršćanskog i ranosrednjovjekovnog biskupskog dvora koji su nastali na monumentalnoj rimskoj građevini; u Poreču gdje, sjeverno od kvadriportika, još uvijek postoji Eufrazijev biskupski dvor (sredina VI. stoljeća) podijeljen na dva kata, od koji je onaj prizemni, koji se nalazi na strukturama iz razdoblja prije Eufrazija, bio korišten kao spremište, a onaj iznad njega kao dvorana.